

Ř Í J E N 2 0 1 8

ROMANOVODI

R O M S K Á D U Š E | CENA 20KČ

romea

**OLGA
HALUŠKOVÁ**
ROZHOVOR

**ŽIVOT PO
ŠÁMALCE**

**ROMŠTÍ
LEGIONÁŘI**

EVA DAVIDOVÁ
IN MEMORIAM

POTŘEBUJETE DOUČOVÁNÍ, VZDĚLÁVACÍ KURZ NEBO HLEDÁTE STÁŽ?

ROMSKÝ STIPENDIJNÍ PROGRAM PRO STUDENTY NENÍ JEN O STIPENDIU!

POMŮŽEME VÁM

Více se dozvíte na **WWW.ROMSKASTIPENDIA.CZ**
nebo na **doucovani@romea.cz**
a **+420 257 329 667**

STIPENDIUM PRO ROMSKÉ STUDENTY A STUDENTKY
STŘEDNÍCH, VYŠŠÍCH ODBORNÝCH A VYSOKÝCH
ŠKOL (STIPENDIUM ORGANIZACE ROMEA).

Chcete mít přehled o novinkách v politice, společnosti a kultuře?

ZAJÍMÁ VÁS ROMSKÁ TÉMATIKA?

Nespokojíte se s povrchní a manipulativní žurnalistikou, stojíte
o ověřené zprávy a vyvážený pohled na palčivé společenské otázky?

PŘEDPLAŤTE SI ROMANO VOĎI!

Časopis pravidelně přináší rozhovory, reportáže a profily výrazných
osobností, fundované analýzy aktuálních společenských témat,
upoutávky a tipy na kulturní události, které stojí za pozornost,
i přehledové studie, průřezy a ohlédnutí v čase.

OBJEDNEJTE SI ROČNÍ PŘEDPLATNÉ NA ADRESE:
www.romanovodi.cz - za 200Kč

f facebook.com/romanovodi, facebook.com/sdruzeniromea

Víte-li o vhodném stánku, knihovně, instituci, knihkupectví, kulturním centru či jiném veřejném prostoru, na jehož polici by nemělo
ROMANO VOĎI chybět, prosíme, kontaktujte redakci na romano.vodi@romea.cz.
Zároveň vyzýváme potenciální zájemce o externí spolupráci – žurnalisty a fotografy – aby posílali své náměty a tipy na romano.vodi@romea.cz.

EDITORIAL

Ne všechny brány hradů a zámků zůstávají mimo hlavní sezonu zavřené. Vydáte-li se na jeden z nejslavnějších, na Karlštejn, může se stát, že vám o jeho historii bude vyprávět paní Olga Halušková. Provádí v něm už 12 let a rozhovor, ke kterému přijala naše pozvání, měl kulisy vpravdě majestátní – probíhal totiž přímo na hradě. „Byla jsem v Římě, navštívila jsem Vatikán, prošla jsem svatými dveřmi, šla jsem po schodech, po kterých šel Ježíš, ale skutečně věřím, že nejsilnějším duchovním místem je právě Karlštejn,“ říká.

A u historie jsme se zastavili ještě dvakrát – u příležitosti významného výročí republiky se na cestu, kterou v ní za posledních sto let ušli Romové, ohlíží ředitelka Muzea romské kultury Jana Horváthová a o romských legionářích opět poutavě píše Lada Viková.

Aktuálně jsme se podívali třeba na „případ Šámalova“ nebo na „Švédy z osady“: jak dnes bydlí lidé, kteří se na jaře museli narychlo vystěhovat z ubytovny kvůli dluhům provozovatele, a část z nich dočasně přebývala v areálu bývalé LDN na Červeném kopci v Brně? A jaké to je, když se rozhodnete podívat do osady na Slovensko, kde žijí vaši biologičtí rodiče, které si nepamatujete, protože jste jako malí byli v dětském domově a adoptovali vás odtud do Švédska?

„Je psáno, že z lidí na počátku byl Adam. Ale na počátku našeho poznávání Romů a dokumentování jejich života byla Eva,“ vzpomíná dokumentarista Martin Pátek na neobyčejnou osobnost etnografky, socioložky, historičky umění a fotografky Evy Davidové, která zemřela dva dny před začátkem podzimu.

Nezapomněli jsme ani na pravidelné seriály nebo kulturu – pozveme vás na koncert famózního pianisty Tomáše Kača nebo na výstavu 100 let: Romové v Československu.

Přeji vám příjemné čtení!

JANA BAUDYŠOVÁ
šéfredaktorka

RV 10/2018

3 Obsah / Editorial

4 – 7 Romská máma z Karlštejna

Rozhovor s Olgou Haluškovou
Lukáš Kotlár

8 – 9 Československo, respektive Česko, bylo
a je vlastí Romů / E Československo u palis
e Čechiko has the hin le Romengero
ulípnaskero than

Komentář
Jana Horváthová

10 – 12 Život po Šámalce a Červeňáku

Zblízka
Barbora Antonová

13 – 15 Eva Davidová

In memoriam
Zdeněk Uherek, Martin Pátek

16 – 17 Pocty romským legionářům

Pod povrchem
Lada Viková

18 – 19 Švédi z osady

Zblízka
Katarína Kiššová

20 Pozvánky

Kultura
Redakce

21 Sklamanie

Romaňi gili – Romská píseň
Josef Demeter, Renáta Kováčová

22 O Romech a gádžích

Seriál
Jan Ort

Foto na přední obálce: Olga Halušková (foto Petr Zewlakk Vrabec), foto na zadní obálce: Ostrava 1970 (foto Eva Davidová).

Číslo: 10 / 2018
Ročník: XV
Cena: 20 Kč

Vydavatel:
ROMEA, o. p. s.
Žitná 49
110 00, Praha 1
IČO: 266 13 573

Vychází za podpory
Ministerstva kultury ČR.

Redakce:
Renata Berkyová, Tomáš
Bystrý, Rena Horvátová,
František Bikár, Jana
Šedivcová, Stanislava
Ondová, Renata Kováčová,
Zdeněk Ryšavý

Adresa redakce:
ROMEA, o. p. s.
Korunní 127, 130 00 Praha 3
Tel. 257 329 667,
257 322 987
E-mail: romanovodi@romea.cz
www.romanovodi.cz
www.romeaops.cz
Šéfredaktorka:
Jana Baudyšová
Editor:
Zdeněk Ryšavý
Jazykové korektury:
Lenka Jandáková

Překlady do romského
jazyka:
Eva Danišová
Korektury romského
jazyka:
Jan Ort
Grafika:
Bantu Design s. r. o.
Inzerce:
Zdeněk Ryšavý
Předplatné:
romanovodi@romea.cz
Osvit a tisk:
Studio WINTER, s. r. o.
Distribuce:
Dub, s. r. o.
Periodicita magazínu:
10x ročně
Registrační číslo MK ČR:
E 14163

ROMSKÁ MÁMA Z KARLŠTEJNA OLGA HALUŠKOVÁ

Lukáš Kotlár / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Dvanáct let pracuje jako průvodkyně na jednom z našich nejnavštěvovanějších hradů. Stará se o více než padesát průvodců a každý rok po něm provede kolem 15 000 lidí. „Karlštejn není jen nábytek a porcelán. Je to nejsilnější duchovní místo, jaké jsem poznala,“ říká **Olga Halušková**.

Jak jste se stala průvodkyní na Karlštejně?

Žila jsem čtyři roky s přítelem v Itálii. Jednoho dne mě naštvál, tak jsem mu řekla, že ho opustím, pojedu domů a budu provázet na Karlštejně. A to jsem opravdu udělala. Přijela jsem do Čech, když jsem však na hrad zatelefonovala, tak mi řekli, že průvodce nepotřebují. Našla jsem si jinou práci, ale zasáhl můj strýc, který tu dělá údržbáře. Když se dozvěděl, že mě odmítli, řekl jim: „Tak ona umí italsky, a vy jste ji nevzali?“ Jenže to oni o mně nevěděli. Zástupce kastelána sedl do auta a jel pro mě. Měl v té době každý den devatenáct skupin po šedesáti Italech a nevěděl co s nimi. Když jsme se potkali, hned mě přijal.

Takže to dobře dopadlo...

I díky mým nadřizeným. Šéf, který přijímá do práce nějakého Roma, by k němu měl přistupovat bez předsudků. Na to musí být vyzrálý jako člověk i jako profesionál ve svém oboru. Jestli se nechá unést předsudkem, že Romové nepracují, tak u něj ti lidé neucítí podporu, nebude jim tam příjemně a odejdou. On neobjeví jejich potenciál a talent, oni se ničemu nepřiutí. Moji šéfové, kteří mě přijímali, kastelán Jaromír Kubů a jeho zástupce Tomáš Řehoř, nic takového neřešili.

Gotický hrad, sídlo římského císaře a českého krále Karla IV. Co si jako první představíte, když řeknu Karlštejn?

Jako první se mi vybaví nádvoří, na kterém zrovna teď jsme. Návštěvníci, průvodci, hodně lidí. Je to druhé a zároveň největší nádvoří, kde je kasa. Představím si horko, 35 stupňů, to mám ráda. Dlouhou frontu k pokladně a velkou skupinu lidí, je jich padesát, z toho ideálně dvacet dětí a všichni na mě čekají.

V čem vaše práce na hradě spočívá?

Provázím turisty v českém a italském jazyce a starám se o průvodce. Ubytovávám je, takže jsem dvacet čtyři hodin neustále na Facebooku. Tam mi můžou kdykoliv napsat, kdy přijedou, třeba i o půlnoci. Když mají hlad a mám navařeno, tak jim dám jíst, a když nemají

jídlo na další den, tak jim ho připravím, protože na nádvoří je jenom stánek a nemusí v něm být třeba bagety. Pomáhám jim s učením textů. Ne vždycky jim to jde, a tak je podporuji a říkám jim, ať neházejí flintu do žita.

Jak vzpomínáte na dobu, kdy jste se z těch bichlů učila vy?

Mě to opravdu bavilo, ale musím říct, že mi hodně pomohl průvodce a zároveň pan učitel dějepisu a tělocviku Sulkovský, který tady tehdy byl. Dojížděl každý den z Prahy. Po každé prohlídce jsem přiběhla k němu dolů a vždycky byl jak otevřená encyklopedie. Děti u mě a dalších průvodců mají náslechy a ten z výkladů, který jim je nejbližší, si vyberou a snaží se ho napodobit. K tomu si vyhledávají různá další fakta, zajímavé informace, chodí na tematické přednášky.

Říkáte ostatním průvodcům „dětí“?

Jsou jako moje děti, vnímám je tak. Je jim mezi šestnácti a dvaadvaceti. Já ty lidi mám ráda. Dohromady je jich aktuálně mezi padesáti až šedesáti. Ubytuju je, vyperu jim, uvařím. Za tu dobu, co provázím na Karlštejně, to může být nějakých pět set dětí i více, možná tisícovka. Stane se mi, že je dnes už třeba nepoznám, vrací se na moji prohlídku, na konci mi poděkují a obejmou mě. Všichni mi říkají matře (pozn. red.: italsky matka) – oni mě zase vidí jako mámu.

OLGA HALUŠKOVÁ (1971)

*vyrůstala ve Dvoře Králové,
později v obci Počaply.
Studovala na Střední odborné
škole v Berouně, obor Cestovní
ruch. Do svých 25 let žila čtyři
roky v Itálii, po návratu do Čech
se usadila na Karlštejně, kde
bydlí a od roku 1997 pracuje
na hradě jako průvodkyně. Má
jednu dceru, během mateřské
dovolené pracovala rovněž na
hradě Švihov.*

Při našem prvním setkání jste řekla, že úplná pohádka vaše práce zase není...

Je to fyzicky i psychicky náročná práce – musíte být na návštěvníky neustále laskaví, usmívat se na ně. Provází se velké skupiny, na prvním okruhu je to po padesáti pěti návštěvnících, a to máte třeba dvakrát i třikrát za sebou. Musíte vynechat jídlo, protože zrovna na vás čeká skupina. Všichni to chápeme. Nejsme tady jen proto, abychom vydělávali peníze. Karlštejn vás musí chytit za srdce.

A vás rozhodně chytil, když jste sem přišla hned po návratu z Itálie...

Ano, to byl rok 1997. Od té doby bydlím dole v podhradí. Na hradě jsem provázela čtyři roky, pak jsem byla na mateřské a pracovala také na hradě Švihov. Tam jsem dělala uklízečku, prodávala jsem vstupenky, prováděla jsem. Pak jsem se vrátila na Karlštejn – dohromady tu jsem dvanáct let.

Jak jste to myslela s tím, že na Karlštejně nemůžeme hledat „jen nábytek“?

Karlštejn je gotický hrad, vystavěný Karlem IV. s určitým vyšším záměrem. Prohlídkové okruhy jsou samozřejmě zaměřeny na expozici tehdejšího životního stylu, který ukazujeme na dobovém vybavení, nábytku a porcelánu podobně jako třeba na zámku ze sedmnáctého století. Ale máme tu také prohlídku zaměřenou na duchovní rozměr hradu, protože v době gotiky byl Karlštejn důležitým duchovním místem. Pro mě je to nejsilnější duchovní místo, které jsem ve svém životě poznala. Byla jsem v Římě, navštívila jsem Vatikán, prošla jsem svatými dveřmi, šla jsem po schodech, po kterých šel Ježíš, ale skutečně věřím, že nejsilnějším duchovním místem je právě Karlštejn.

Jak takové téma přibližujete turistům?

Když jdu provádět druhým okruhem, který je zaměřen na posvátné prostory, čekám na návštěvníky za třetí branou. Když vcházejí, už cítím a vím, kterým z nich mám co dát, v jaké ta prohlídka bude atmosféře. Většinou taková skupinka pojme maximálně šestnáct lidí. Vedu je do kaple svatého Kříže a říkám jim, že je beru do nebe. Pochopí to, protože je v první místnosti připravuji

na prohlídku slovy, že cesta bude dlouhá, trnitá a těžká, a oni se zasmějí, takže poznám, že to přirovnání chápou. Kostel Nanebevzetí Panny Marie symbolizuje očistec, vyprávím lidem, že nejdříve musíme projít očištěm a až poté, že vstoupíme do nebeského ráje...

Když jsme spolu procházeli hrad, řikala jste, že cítíte přítomnost Boha. Byla jste odmalička věřící?

Přicházelo to postupně během života a začalo to ve chvíli, kdy jsem začala provázet právě na Karlštejně. Do té doby jsem nevěděla o víře vůbec nic. Postupně se jí učím tím, že naslouchám textům, které návštěvníkům předávám. Kdysi dávno jsem to úplně odmítala. Dnes cítím přítomnost Boha a jeho milosrdenství.

Stalo se vám někdy, že by někdo měl během prohlídky narážky na váš romský původ?

Stalo se mi to dvakrát, ale dopadlo to humorně. Jednou to bylo na Švihově. Když jsem vykládala o hygieně ve čtrnáctém století, jedna paní ze skupiny vykřikla: „Oni se nemyli jako ti cikáni“. A já na to: „Paní, já jsem ale Romka a jsem umytá,“ a celá skupinka se začala smát.

Kde jste s rodinou vyrůstala? Umíte romsky?

Vyrůstala jsem v Králově Dvoře, to místo se jmenuje Karlova huť. Můj otec, děda a babička tam dostali práci ve fabrice i bydlení. Na to si dobře pamatuji. Byla to doba, kdy bylo mému otci devatenáct let a musel na vojnu a my jsme bydleli u dědečka a babičky. Pamatuju si, ale nevím, jestli mi byly tři nebo čtyři roky, že jsem jim říkala mami a tati. Oni na mě mluvili romsky, a tak jsem se romštinu naučila. Moje matka mi dodnes neřekla, proč se jmenuju Olga. Vnímám to jméno jako romské. Později se továrna rekonstruovala, domy se zbouraly a naše rodina se přestěhovala do obce Počaply.

Prozradila jste mi, že váš otec byl známý romský hudebník...

V Berouně mě všichni díky němu znají. Jmenoval se František a všichni na něj volali Feri. A jakmile se někde objevím, tak všichni vědí, kdo jsem, protože jsem jako malá chodila po hraní s ním, takže si mě pamatují. Sama nezpívám tak, jak bych měla. Když táta ještě žil, tak jsme spolu poslouchali písničky z televizní soutěže a slyšela jsem ty momenty, kdy to bylo špatně, takže hudební sluch mám. A italskou intonaci. (směje se)

Říkala jste, že jste dříve své romství tolik nevnímala. Kdy nastal zlom?

Občas máme s průvodci večer, který trávíme společně. Vždycky si uděláme něco dobrého k jídlu, popijeme a začneme zpívat. Pustíme si třeba písničky Věry Bílé, smějeme se, bavíme se a během toho jeden chlapec, můj kolega, zpívá romské písničky. Když jsem je od něj slyšela poprvé, něco se ve mně probudilo.

Takže chápu správně, že vaše romství ve vás neprobudil nikdo z rodiny?

To, kam patřím a kde jsou moje kořeny, moje romství, ve mně neprobudil otec, ale ten kluk, který zpíval romsky. Ano, ani nikdo z rodiny. Mám chuť zpívat romské písničky, mluvit romsky a zajít na romskou zábavu. Letos jsem byla poprvé na Khamoru a taky na třech romských svatbách, které se konaly v kostelech, a tím jsem byla úplně nabitá.

Měla jste odmala sen o tom, čím byste chtěla být? Pála jste si být průvodkyní?

Vůbec jsem netušila, čím chci být. Během dětství a dospívání to bylo období, kdy člověk neví, co chce dělat. Když se mi narodila dcera, musela jsem svůj život řídit podle potřeb dítěte, končit v práci ve čtyři hodiny. Tehdy jsem se přihlásila do výběrového řízení Charity v Berouně a nějakou dobu tam pracovala v programu pro osoby bez přístřeší.

Jde dcera ve vašich šlápějích?

Nechce být průvodce, ale studuje cestovní ruch v Berouně. Ještě neví, čím chce být nebo co chce dále studovat. To se teprve uvidí.

Máte vůbec někdy dovolenou?

Dovolenou mám v únoru, kdy je hrad zavřený. Odpočinu si a nikam nemusím. A v domečku, kde bydlím, mám střešní okno. Když mám volno, tak se tím oknem dívám na hrad a vnímám i z domova jeho energii a duchovno.

ČESKOSLOVENSKO, RESPEKTIVE ČESKO, BYLO A JE VLASTÍ ROMŮ

Jana Horváthová / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Cesta, kterou Romové ušli, anebo spíše prožili v prostoru někdejšího Československa za posledních sto let, je velmi členitá až krkolomná, ale začíná nebo je velmi zřetelná ve své kontinuitě už hluboko v 19. století.

Dvacetiletí historicky první Československé republiky bylo obdobím nabitým nadějí a sebevědomím i úspěchem českého národa. Jak se později ukázalo, byl to spíš sen, který této zemi nebylo přáno dosnit. Následky jisté naivity a nedostatečné obezřetnosti se brzy ukázaly, jak při „mnichovské zradě“ našich dosavadních spojenců, tak brzy po válce nárůstem kreditu KSČ, který vyvrcholil, dnes už víme, že neslavným a nevitěz-ným „Vítězným únorem“ 1948. Kde ale na těchto cestách a jejich křížovatkách stáli Romové, z nichž někteří se dnes považují minimálně jistou částí své identity (nebo zcela?) také za Čechy?

Za slavné meziválečné republiky Romové, ať už z jakýchkoliv skupin a rodů, stáli mimo hlavní společenský proud. Shrnutí pod termín „cikáni“ byli považováni za obtíž, společenskou trýzeň, již je třeba se bránit. Odrazem toho pak byl i zákon o potulných cikánech (1927), ten v rozporu se svým názvem umožnil diskriminaci Romů jako etnika, porušil princip rovnosti zakotvený v ústavě. Tak se stal jedním ze zjevných kazů na jinak skvěle hodnoceném demokratickém státu. Zákon byl v platnosti do hluboko poválečné doby (1950), což odráží, že nazírání majority na Romy, respektive „cikány“, se ani po válce, kdy byli tito v protektorátu podrobeni důsledné rasové čistce, moc nezměnilo.

I tato skutečnost byla jedním z důvodů, proč romští přeživší neměli zájem své příběhy se společností sdílet. Ostatně i ona a její komunistická vládnoucí garnitura fakt válečné genocidy Romů přehlížela, což lze chápat jako součást komunistické koncepce tvrdé asimilace cikánů, kdy nebylo žádoucí připomínat společné znaky etnika, k nimž dějiny náleží. Podobně také jazyk a celá duchovní kultura. Romština byla degradována pojmem „cikánská hantýrka“, zbytky tradičních hodnot jako projevy „kapitalistické retardace občanů se zbytky cikánského etnika“. Cílený tlak na oblast duchovna jako oporu každého

etnika Romům logicky uškodil a setrvačnost jeho negativního působení je až zhoubně dlouhá, ba samonabíjecí všemi dalšími těžkostmi, jejichž řešení Romové nevládají.

KSČ nastoupila program likvidace negramotnosti, staletí Romů bez institucionálního vzdělávání však nešla zlomit přes koleno, a tak bez poučené péče končili často ve zvláštních školách, z nichž byla už přímá cesta jen k ne-kvalifikované práci kopáčů a uklízeček. I Romové spojení se všemi v čiré nadšení vítali sametový zvrat (1989), aby se záhy projevilo, jak moc jsou na nový tržní mechanismus profesně nepřipraveni.

Rozdělení republiky v roce 1993 zákonem o nabytí českého občanství ještě podtrhlo vratké postavení významné části Romů v nové demokracii. Jen čtyři roky poté už čile proudili jako e-migranti zeměmi Evropy, Ameriky i Austrálie, kde hledali své nové domovy v naději, že budou lepším a bezpečnějším místem i pro jejich děti.

Dnes v době konjunktury, kdy naši ekonomice citelně chybí pracovní síly, máme stále vysokou nezaměstnanost Romů; dle veřejných průzkumů nemá až

80 % veřejnosti k Romům důvěru. Přesto se mnohé mění, ano právě k lepšímu. Některé momenty nelze ignorovat. Například zvrat v důslednějším trestání rasově motivovaných činů od roku 2010, kdy padl přelomový rozsudek ve věci útočníků z Vítkova. Slyšíme stále víc o úspěšných romských studentech i umělcích, za všechny třeba Monika Bagárová nebo Tomáš Kačo. V Česku pracuje množství romských a proromských organizací, za všechny třeba zpravodajský server Romea.cz.

A pro mě, která už skoro dvě desetiletí nějak funguji v romské vládní radě, je velmi povznášející pocit, že Radu dnes tvoří mladí zdravě sebevědomí Romové, kteří si ve své vzdělanostní i profesní úrovni v ničem nezadají s Neromy a dokážou artikulovat své potřeby i přání – především kontinuálně slyším volání po zapojení romského hlasu do fungování této společnosti. Před volbami je neobyčejně aktuální. ●

E ČESKOSLOVENSKO U PALIS E ČECHIKO HAS THE HIN LE ROMENGERO UL'IPNASKERO THAN

Jana Horváthová / Foto: Pixabay

Le Romengero drom the o dživipen andre Československo 100 berš pale, hin sthodo butere koterendar the na has loko. Sar o Roma dživenas andre kaja them džanas te phenel imar sar has 19. šel berša ča pro agor.

Perše biš berša andre perši Československo republika užarenas o manuša, hoj sa avela mišto the o nipi has barikane pre čechiko nacija. Sar imar džanas, o manuša džanas sune, savo na has čačo. Savo drom sikhada kada suno pes sig sikhada, the paš „mňichovsko zrada“ kolendar so amenca akor likernas andro jekhetařiben, the palis pal o dujto baro mariben, sar barolas e zor andre KSČ. Adadžives imar džanas, hoj bariša dži ko na avri kheldo the na ašundo „Vítězný únor“ 1948. Kaj andre kola berša has o Roma? Varesave pen šunen sar čechika manuša, vareko buter, vareko čineder.

Andre ašundí maškarmaribnaskeri republika Roma, chočsave skupinendar the fajtendar, has ispidle pre sera, pro agor. Vičinenas len „cikáni“ the o manuša len na kamenas maškar pende. Oda šaj dikhas andro „zákon o potulných cikánech“ (1927) angle kada zakonos šaj has o Roma marde sar o etnikos la diskriminacijaha the o zakonos na dikhelas so has irimen andre ustava, oda hin, hoj kampen te avel savore manušen jekh manušengere čačipena. Kada zakonos mosarda e demokracija andre Československo. Kada zakonos has mek but berš pal o mariben dži andro berš 1950.

Olestar šaj prindžaras, hoj e majorita pro Roma, abo sar phenenas cikáni, na dikhelas lačhes P aňi pal o dujto baro mariben, andre savo le Romen andro protektoratos lenas palal vaš e rasovo žužaripen.. The vaš oda, o Roma save predžidile o dujto baro mariben maškar e majorita na phirnas, the na denas pal aja bibacht duma. E majorita the e komunisticko rajaripneskeri garnitura pal o faktos, hoj pro Roma perelas le maribnaskeri genocida, na kamenas te del duma. Šaj duminas, hoj oda has vaš oda, bo e komunisticko koncepcija pre zorali asimilacija te džalas pal o cikáni oda avka kamelas, bo na kamelas, te pen del duma pal o Roma sar pal o etnikos, so les hin jekhetaři historija. Kavka dikhenas the pre romaňi čhib the romano duchovno

kultura. Romaňi čhib has mardo tele, te kadi duma vičinenas cikánská hantýrka. Avka the o kotora so ačhile romane tradičnone pačavibnendar, save majinenas te sikhavel „kapitalistickou retardaci občanů se zbytky cikánského etnika.“ Sar marenas tele o tradična pařavibena, save hine predal sako etnikos anglune, ta le Romenge kerde bari dukh the kada džal pale the pale sar kereka u mek pen kija thoven aver pharipena, u o Roma palis na birinen lenca te dživel.

E KSČ chudla te kerel o programos mujal e negramotnošća maškar o Roma. O Roma but šel berš andro školi na phirenas the kada na džalas maj te visarel, vaš oda len sikh thovenas andro zvlaštna školi the odarig has drom ča kije phari buti, kaj ča chanenas abo pratinenas. O Roma avka sar aver manuša andre ČR lošafonas sar has andro berš 1989 e sametovo revolucija, akor mek na džanenenas, kaj nevo ekonomicko mechanizmos lenge anela ča e bibacht.

Sar pes andro berš 1993 rozpejla e Československo republika the has kerdo o zakonos pal čechiko beštibneskero than – občanství, ta pro but Roma pejla e bibacht andre nevi demokracija. Ča štar berš pal kada zakonos imar o Roma phirenas sar o e-migrant pal o thema andre Evropa, andre Amerika the e Australija, kaj rodenas

predal pende nevo than u užarenas, hoj rakhena feder than predal pengere čhavore.

Adadžives andre konjunktura, kana amara ekonomika nane dosta manuša pre buti, but Romen nane buti; sar phenen o avrirodkeribena maškar o manuša khtar e majorita ta 80% le Romenge na pařan. The avka hin but nevo, the hin oda feder. Našti keras hoj na dikhas so hin feder. Vaš o rasova trestna čini le beršestar 2010, kana o sudos diňa zoralo verdiktos le manušenge, save kajso trestno činos kerde andro Vítkovos, chuden o manuša zoraleder tresti. Šunas buter the buter pal lačhe romane študenta, umelca, šaj phenas pal e Monika Bagarovo, abo pal o Tomáš Kačo. Andre Čechiko republika keren but romane organizaciji the organizaciji, save bajinen pal o Roma, jekh ajsi hin hirengero servros Romea.

Me, so kerav imar vaj biš berš andre romaňi rada paš o rajaripen ČR man šunav igen mišto, te dikhav, kaj andre aja rada hin terne the godaver romane manuša, save pen šaj thoven pre jekh postoss le gadžikane terne manušenca, džanen mišto te phenel, so kampil te kerel – nekbuter lendar šunav, hoj kamen, kaj o romano hangos te šunen o manuša andre majorita. Kada hin anglal o avrikidipen but aktualno ●

ŽIVOT PO ŠÁMALCE A ČERVEŇÁKU. KDE DOMOV...?

Barbora Antonová / Foto z ubytovny Šámalova: Karolína Poláčková

V uplynulých čtyřech letech Brno proslulo jako město, které začalo k bezdomovectví přistupovat skutečně odpovědně.

Díky penězům Evropské unie se – kromě mnoha dalších – rozjely projekty Rapid Re-housing (rychlé zabydlení) pro rodiny s dětmi a Housing First (bydlení především) pro individuální bezdomovce. Vyhodnocení těchto projektů bude zveřejněno v nejbližších týdnech, ale už teď je jasné, že bez systémového přístupu se budou města a obce s bezdomovectvím svých obyvatel potýkat stále častěji. Jedním z nejzávažnějších rizik je způsob fungování některých komerčních ubytoven, které představují pro celou společnost obrovskou finanční zátěž a své obyvatele udržují ve stavu permanentní nejistoty. Varující je případ náhle zrušené brněnské ubytovny na Šámalově, který se může kdykoli opakovat jinde.

NEVIDITELNÉ BEZDOMOVECTVÍ

Symbolem bezdomovectví jsou pro veřejnost zejména jednotlivci, kteří přebývají ve veřejném prostoru, v mnoha případech ve stavu viditelné závislosti na alkoholu a na drogách. Tu neviditelnou, ale neméně trýznivou vrstvu bezdomovectví však představují rodiny s dětmi. Podle odhadů založených na sčítání rodin bez domova žije v Brně v bytové nouzi zhruba pět set rodin. Za poslední dva roky se přes 350 lidí muselo narychlo vystěhovat z ubytoven a soukromých bytových domů. Na přelomu roku 2016 a 2017 se nový vlastník několika bytových domů v Brně rozhodl kvůli rekonstrukci vystěhovat najednou, ve velmi krátkém termínu 114 rodin. Po intenzivním jednání

brněnské radnice se v tomto případě podařilo hrozbu přinejmenším oddálit.

PŘÍPAD ŠÁMALKA

Bohužel zcela jiný průběh mělo náhlé uzavření ubytovny na Šámalově ulici: provozovatel ubytovny dlužil majiteli nemovitosti i energetickým společnostem několik set tisíc. Společně s (vcelku pochopitelnou) výpovědí pro podnikatele však přišlo o střechu nad hlavou přes sto lidí. Někteří z nich si sháněli ubytování sami, někteří se stěhovali k příbuzným – a tím ovšem zhoršovali jejich bytovou situaci. Město Brno (zejména sociální odbor, uvolněný zastupitel pro sociální bydlení Martin Freund, ředitel nemocnice Milosrdných bratří Josef Drbal) a neziskové organizace vyvinuly obrovské

úsilí, aby se zhruba padesát lidí včetně velmi malých dětí neocitlo doslova na ulici. Osm rodin našlo útočiště v areálu bývalé léčebny dlouhodobě nemocných na Červeném kopci, další v objektu ubytovny v Železniční ulici. V obou případech šlo o ubytování dočasné. Město se zavázalo, že do čtyř měsíců zajistí všem bydlení se stálejší perspektivou. Tady by mohlo „drama Šámalka“ skončit, ale bohužel ve skutečnosti teprve začalo.

DOBŘÉ SOUSEDSTVÍ?

U části obyvatel přilehlé čtvrti Kamenka představa, že v uzavřeném areálu poměrně vzdáleném od jejich domů bude pár měsíců bydlet několik rodin z dětmi, vyvolala naprostou paniku. Vznikla petice proti ubytování těchto rodin, byly podány žaloby na znehodnocení nemovitostí v Kamence, šířily se fámy, pomluvy a výhrůžky. Tyto hysterické projevy nenávisti vůči jinakosti (etnické, sociální) však vyvolaly také vlnu solidarity. Lidé z Kamenky i odjinud sháněli nábytek, matrace, hračky, pořádali akce pro děti a všemi silami tlumili stále probublávající nenávist. Za celou dobu pobytu k žádným incidentům nedošlo – nepočítáme-li tedy odplivnutí, nadávky, nevhodné poznámky atd. ze strany několika starousedlíků, kteří tímto paradoxním způsobem hájili „dobré sousedství“. Zpětně, dlouho poté, co Červený kopec opustil poslední přechodný obyvatel, ještě více vyniká absurdita tohoto postoje.

KDE SE BERE NENÁVIST

Příznačná byla diskuse s obyvateli Kamenky, která proběhla poté, co byli všichni dočasní sousedé přestěhováni do jiného bydlení. Jeden z původních odpůrců pronesl: „Ano, vy jste říkali, že tady budou jenom čtyři měsíce, ale magistrát ještě nikdy nesplnil, co slíbil, tak jsme neměli důvod vám věřit.“ Toto je jedna z možných příčin nenávisti k lidem z jiných sociálních vrstev – lidé mají pocit (někdy oprávněný, někdy ne), že na ně úřady neberou ohled. A negativně reagují na to, když úřad pomůže někomu

jinému, protože nedokážou (nechtějí, odmítají) reflektovat míru „průšvihů“, ve kterém se daný člověk nachází. Postoj „když mně nemůže být líp, tak ať je aspoň někomu hůř“ je v naší společnosti bohužel šířený a podporovaný i z nejvyšších míst, slyšíme ho často i od vrcholných představitelů státu.

ŽIVOT PO ŠÁMALCE A ČERVEŇÁKU

Jak už bylo řečeno, všichni původní obyvatelé ubytovny na Šámalově už Červený kopec i Železniční opustili. Někteří bydlí v bytech, které spravuje magistrát,

někteří v bytech svěřených městské části Brno-střed, další v městském prostupném bydlení v ulici Francouzské a v prostupném bydlení Armády spásy, jedna rodina je prozatím v městské ubytovně pro přechodný pobyt na ulici Koniklecové. Uzavření ubytovny, jakkoli bylo dramatické a stresující, dalo mnoha lidem šanci na lepší život. Děti, které strávily léto uprostřed zeleně na Červeném kopci, zažily poprvé v životě pocit, že mají skutečně svou postel, svoje zázemí a klid. Nezbyvá než doufat, že se rodinám podaří udržet stabilní bydlení, které je nezbytnou podmínkou pro normální život.

SÍLA ZKUŠENOSTÍ

Dovolme si úvahu, že situaci kolem ubytovny na Šámalově by se nepodařilo vyřešit nebýt zkušeností z projektů Rapid Re-housing a Housing First. Úředníci, politici i zaměstnanci městských institucí (jako je zmíněná nemocnice Milosrdných bratří) viděli průběžné výsledky těchto projektů, díky mediálně sdíleným příběhům rodin byli oni i široká veřejnost obeznámeni s tím, jak důležitou roli hraje bydlení v životě lidí, kteří se potýkají s chudobou. Už po několika měsících fungování obou projektů se kromě jiného ukázalo, že lidé přestěhovaní z příšerných, hygienicky nevyhovujících ubytoven jsou mnohem méně nemocní, užívají méně antibiotik a dalších léků, daleko méně využívají služeb záchranné služby, neprožívají každodenní stres vyvolaný existenční nejistotou, u dětí se pochopitelně snižuje riziko vzniku chronických onemocnění atd. Při práci s rodinami v programu Rapid Re-housing se ověřilo, jaký typ sociální pomoci je pro každou rodinu nejvhodnější, sociální pracovníci nabyli nové zkušenosti. To všechno napomohlo tomu, že se podařilo zvládnout i velmi krizovou situaci kolem zrušené Šámalky relativně hladce. Proaktivní přístup brněnského magistrátu vyniká zejména ve srovnání s podobnými situacemi v jiných městech, kde se samospráva tváří, že to není její problém, a veškerou aktivitu ohledně pomoci lidem v nouzi nechává na neziskových organizacích.

KOLIK DALŠÍCH ŠÁMALEK...?

Situace kolem ubytovny na Šámalově se dá použít jako ilustrace toho, jak zoufalý je současný přístup státu k lidem

v bytové nouzi. Kvalitní zákon o sociálním bydlení je stále v nedohlednu, chudí lidé jsou vydáni napospas odpovědnosti (respektive blahovůli) samospráv. Pro část veřejnosti je sociální bydlení spojeno s Romy, a tudíž necítí potřebu se za něj zasazovat. Od politiků slyšíme převážně věty jako „bydlení si musí člověk zasloužit“, což je v podstatě synonymum pro postoj „vůbec nás nezajímáte“. Jenže chudobou je v České republice ohroženo obrovské množství lidí a s příchodem první krize se může spustit lavina

bezdomovectví, na jakou nejsme připraveni. Už dnes o byty přicházejí a na ubytovnách se ocitají lidé, kterým ony mýtické „zásluhy“ nemůže nikdo upřít: seniorky, samoživitelky s malými dětmi, lidé, kteří se vinou špatného rozhodnutí vlastního či svých spolupracovníků ocitli v exekuci... Pokud se dál budeme tvářit, že si chudí zkrátka musí pomoci sami, a nebudeme vyžadovat rychlé přijetí zákona o sociálním bydlení, budeme zanedlouho velmi nepříjemně překvapeni.

●

EVA DAVIDOVÁ

28. PROSINCE 1932 – 21. ZÁŘÍ 2018

Foto: Petr Axmann, černobílé foto: Eva Davidová

Evu Davidovou si budeme pamatovat jako jednu z prvních osobností, které se v Čechách a na Slovensku začaly z etnografického a sociologického hlediska věnovat životu Romů.

Narodila se v Praze v úřednické rodině a v roce 1952 zahájila na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy studium národopisu a dějin umění. V roce 1954 se při studiu ve slovenské části obce Polomka v Horehroní dostala též do romské části obce. Setkání s místními Romy, kteří ji srdečně přijali, ji na tolik oslovilo, že se Romové stali jejím celoživotním tématem. Ještě po letech vzpomínala na první zkušenost s romskou osadou a do Polomky se vždy ráda vracela i v době, kdy pro ni již cesta na Slovensko byla velmi vyčerpávající. O Romech napsala i svoji diplomovou práci – snad první etnografickou diplomovou práci, která na toto téma v Praze vznikla.

Eva Davidová si zamilovala i slovenskou přírodu a po úspěšném ukončení školy si na Slovensku našla práci v Krajském kulturním středisku v Košicích. Zde měla možnost cestovat po Slovensku a pracovat s romskými umělci. Z tohoto působení měla celoživotní kontakty s rodinami vynikajících romských zpěváků a hudebníků, kterým pomáhala, aby své umění mohli veřejně prezentovat. V této době také zapsala celou řadu romských písní a vytvořila unikátní fotografie s vysokou dokumentární hodnotou. Tento materiál se jí stal podkladem pro odborné výstupy. Jedním z prvních je publikace Bez kolíb a šiatrov (Košice 1965), která je průkopnickým etnografickým popisem specifik způsobu života Romů na Slovensku.

V letech 1965–1968 pracovala Eva Davidová v Osvětovém ústavu v Praze a následně v letech 1968–1976

v Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV, kde měla možnost působit spolu s Milenou Hübschmannovou. Shoda u nich panovala v tom, že zbavit Romy vlastní kultury a specifik není řešením sociálních problémů. Obě se naopak zasazovaly o emancipaci Romů jejich vlastní cestou. Tento způsob myšlení byl v 50. a 60. letech vzácný a v době normalizace neměl podporu ani ve vědeckých kruzích. I to bylo důvodem, že Eva Davidová musela v roce 1976 změnit zaměstnání a našla nové působíště v Okresním vlastivědném muzeu v Českém Krumlově. Za prací se do Krumlova přestěhovala a našla zde i další badatelské téma. Byli jím Romové v Českém Krumlově jako specifický případ koexistence romské populace s majoritním obyvatelstvem. Téma mnohokrát zúročila v řadě publikací, z nichž pravděpodobně nejvýznamnější je práce Romano drom, Cesty Romů: 1945–1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku (Olomouc 1995, reedice 2004). Práce ukazuje, že Eva Davidová vnímala romskou kulturu jako prožívaný život, který má celou řadu podob. Má svoji generační i sociální dimenzi, zapisuje se do tváří lidí, jejich gest a tělesného vzhledu. Stopy prožitého života jsou někdy těžko popsatelné slovy a Eva Davidová je čtenáři přibližuje též fotografiemi nejen v této publikaci, ale i v řadě dalších knih sestavených z jejích fotografických sbírek.

Významnou etapou života Evy Davidové byla práce pro Muzeum romské kultury, které spoluzakládala a spoluvy-

tvářela základy jeho sbírkového fondu. Dojížděla z Českého Krumlova do Brna – v jejím věku obdivuhodné, ale nesmírně vysilující. Přesto však ani po ukončení pravidelných dojížděk do Brna neutlumila svou aktivní badatelskou činnost a v roce 2003 přijala nabídku přednášet na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, kde současně řešila grantový úkol na Zdravotně sociální fakultě s názvem Kvalita života, střední a zdravá délka života z aspektu determinant zdraví u romského obyvatelstva v České republice. Na stejnojmennou kolektivní monografii navazují její další díla.

Z neúplného výčtu Evina díla je patrná její všestrannost a neobyčejná talentovanost, která jí umožňovala použít pluralitu prostředků k zachycení života Romů a zprostředkovat ostatním vjemy a poznatky, jež by jim bez jejího přispění zůstaly utajeny. Je z něj patrná empatie k životu lidí i v chudých poměrech a schopnost najít etické a estetické hodnoty tam, kde je jiní nehledají. Za dílo, které Eva Davidová vykonala, získala v roce 2002 medaili ministra kultury Artis Bohemiae Amicis a v roce 2014 cenu Roma Spirit.

Její schopnosti, vědomosti, smysl pro humor a umění pracovat s lidmi, nad kterými jiní mávnou rukou, nám budou chybět.

Zdeněk Uherek

MILÁ EVO DAVIDOVÁ,

poznali jsme se v roce 2002. Ty jsi byla již v té době legendární etnografka, fotografka, romistka a já dokumentarista, který se vrátil trochu opožděně z emigrace. I když jsem sledoval ze zahraničí vývoj české společnosti, spadl jsem rovnýma nohama do české reality, v mé profesi pak do pořadů České televize týkajících se menšin. Pro tato témata jsem připadal dramaturgům ČT jako vhodný autor asi proto, že jsem v emigraci v Německu sám byl příslušník menšiny. Ty jsi mě spolu s Karlem Holomkem uvedla do světa Romů a jejich citění a myšlení.

Když jsem se seznámil s velkou částí Tvé unikátní fotografické kolekce, kterou jsi vytvořila od roku 1954, navrhoval jsem v České televizi dokumentární film o proměně romipen v Československu inspirovaný a ilustrovaný Tvými fotografiemi, které mi přijdou světově nedoceněné. Když se na ně člověk dívá, vidí duše a těla. Těla jsou pomíjivá, ale Tvoje fotografie dávají možnost nahlédnout do minulosti, do životů lidí, kteří díky Tvým fotografiím budou mezi námi dále. Když jsem vyslán Tebou a vybaven Tvými kontakty spolu s doc. Zdeňkem Uherkem navštívil v roce 2016 několik romských osad na Slovensku, přesvědčil jsem se na vlastní oči, jak těla z Tvých fotografií ožívají. Romové se sbíhali a prohlíželi si je a ti starší velmi často poznávali své rodiče a prarodiče a pro ty mladší to byl průnik do světa, který znali jen z vyprávění. V několika rodinách, milá Evo, uchovávají fotografie, které jsi jim dala.

A ti starší Tě všichni pamatují a mluví o Tobě s velikou úctou. Nikdy nepoznali takového člověka, který pochází odjinud, a přitom patří i do jejich světa. Jak jsi to dokázala?

Námět na dokumentární film Duše a těla Evy Davidové se projednával, odkládal, rozvažoval a opět ponečával kdesi zasutý, aby se v letošním létě rozhodlo, že film vznikne, ale jen ve zkrácené 26minutové verzi. Co to je pro tak obsáhlé dílo, které by vydalo na seriál? Stál jsem před problémem, zda odmítnout, nebo souhlasit. Nakonec po poradě s týmem jsme si řekli, že druhá šance asi nebude, a tak jsme chystali cestu na Slovensko po Tvých stopách. V té době jsi již byla nemocná a já byl rád, že jsem mohl před více jak

dvěma lety s Tebou natáčet, když jsi byla zdravá, Tvoje vyprávění o Tvých romských přátelích ve Tvém krásném domečku v Českém Krumlově v letní pohodě Tvé pohádkové zahrádce v sousedství řeky, kde řádili vodáci sjíždějící Vltavu, nadšení, že si vzali pár dnů volna a proměnili se v travellers čili kočovníky, protože každý rozumný člověk chce alespoň chvilku žít s pocitem volnosti a vystoupit ze svého každodenního schématu.

Když se pořád zamýšlím, jak jsi to dokázala být blízko těm, kteří byli způsobem života, kulturou i výchovou tak vzdálení Tvému dosavadnímu způsobu života v Praze, napadá mě zvláštní srovnání. Legendární americký prezident John Fitzgerald Kennedy měl projev v šedesátých letech k obyvatelům Západního Berlína tehdy čerstvě ohraničeného Berlínskou zdí, která rozdělovala lidi na ty, co smějí, a na ty, co se musí podřídit diktátu. A aby jasné podpořil Západoberlíňany proti okolní sovětské vojenské přesile řekl: Já jsem také Berlíňan! A oni pocítili opravdovou solidaritu. Milá Evo, myslím, že to je to, co jsi dala svým kamarádům Romům. Dala jsi jim pocítit, že Ty jsi Oni. To se totiž nedá jednoduše říci, to se musí vycítit. Moc mě mrzí, že dokument neuvidíš tady na zemi, ale věřím, že lidé tak nějak žijí dále v nás a ve svém díle, a podle toho, milá Evo, Ty tu budeš navždy. Je psáno, že z lidí na počátku byl Adam. Ale na počátku našeho poznávání Romů a dokumentování jejich života byla Eva.

Martin Pátek

POCTY ROMSKÝM LEGIONÁŘŮM

Autor: Lada Víková

Itálie, říjen 1918 – vyznamenání Čechoslováků, zpěv národní hymny. Fotografie je uložena ve VHA Praha, Fotoarchív, KLEG.

U příležitosti stého výročí vzniku republiky se připomínají události a hnutí, které k tomuto zlomovému okamžiku přispěly. Připomínání zásluh československých legií se ozývá ze všech stran. Že byli mezi desetitíscí československými legionáři také Romové, bylo na stránkách Romano vodi zmíněno již v minulém čísle. K tématu se vracím z jiného úhlu.

Kladu si zde otázky: jak byli Romové, kteří během první světové války vstoupili do Československého dobrovolného sboru (tj. původní název legií), oceňováni? Dostalo se jim nějakých poct za účast v bojích? A oceňovali jejich legionářští bratři právě skutečnost, že mají mezi sebou Romy (dobově zvané „cigány“/„cikány“)? Odpovědi na tyto své dotazy jsem nacházela – sice sporadicky, ale přece – v osobních spisech romských legionářů uložené ve VHÚ v Praze.

Ke dnešnímu dni se mi podařilo identifikovat deset romských legionářů z Čech a Moravy, jejich výčet ovšem jistě není kompletní. Další – možná početnější – skupinu mohly patrně tvořit romští legionáři ze Slovenska, jimž se zde však pro nedostatek znalostí nevěnuji. Nejdrive se zaměřím na to, jaká ocenění zjištění romští legionáři obdrželi a jakých hodnocení se jim podařilo dosáhnout. U některých z nich je záznam, že nechodili do školy, lze tedy předpokládat, že neuměli číst a psát. Pro povýšení byla znalost čtení a psaní jistě podmínkou, tedy pouze někteří z nich mohli vyšší šarži získat. Určitého vzestupu se dostalo např. Hermanovi Danielovi, který se z vojína vypracoval na střelce 11. jízdního pluku v ruských legiích a pak jezdcem 2. čsl. jízdního pluku – tzv. Sibiřského pluku. Do jízdních pluků se dostalo více romských vojáků – snad díky tomu, že

bud jako kováři, či koňští handlíři měli ke koním blízko. Tak také Štěpán Holomek z Kunovic, legionář z italské divize, byl přidělen „k vozatajství“. Do hodnosti střelce prvního pluku v ruských legiích (pluk „Mistra Jana Husa“) se dostal též Štěpán Daniel ze Svatobořic a dále i Antonín Daniel z Kněžpole, jenž ovšem po ročním působení v legiích na ruské frontě zběhl, a byl tudíž z řad legionářů vyškrtnut. Antonín Holomek z Derfle

“Bratr Holomek bez jakéhokoli vzdělání pochopil vážnost doby, zatímco jiní, vzdělanější, nepochopili, nazývali nás velezdrádcí a slibovali nám šibenici.”

(Sady u Uherského Hradiště) byl nejprve myslivcem ještě rakousko-uherského 25. praporu myslivců, v ruských legiích byl zařazen jako střelec do pomocné roty a převelen do Francie ke 23. a pak ke 24. pluku. Československým střelcem a jezdcem byl také František Serynek, narozen v Hlušíčkách v okrese Nový Bydžov, který sloužil v ruských legiích u 1. jízdního pluku. Jako dělostřelec 2. divize jízdního pluku působil Jan Daniel z Petrova. Nejvyšší hodnosti

z dosud identifikovaných romských legionářů dosáhl Robert Serynek nar. 1892 v Čížkově (Blovce), jenž působil v italských legiích u 35. pluku, v 7. rotě. Do italského zajetí se dostal až v srpnu 1918, a to v hodnosti svobodníka, ihned se přihlásil do legií a dne 1. května 1919 byl povýšen do hodnosti četaře. Bohužel patrně dlouhé válečné útrapy a zranění způsobily jeho náhlé onemocnění, dne 4. června 1919 byl přijat do nemocnice v Praze-Karlíně, kde svému onemocnění dne 10. června téhož roku podlehl. Ještě na smrtelné posteli mu byl 7. června udělen Československý válečný kříž.

I u dalších romských legionářů lze zjistit, jaká vyznamenání jim byla udělena. Např. Štěpán Daniel obdržel v březnu 1920 Československou revoluční medaili a v květnu téhož roku medaili spojeneckou, František Serynek má záznam o medaili vítězství (získal ji v roce 1928). I Adolf Ištvan, příslušný do Bohusoudova, byl za svou účast v legiích odměněn – také on dosáhl hodnosti střelce (1. praporu 33. pluku československých legií) a obdržel revoluční stužku a italskou stužku za šestiměsíční pobyt v poli. Revoluční stužku získal také další střelec 33. pluku (ovšem 7. roty), František Murka z Holešova, jenž byl navíc vyznamenán československým záslužným italským křížem, zatímco Jan Daniel z Petrova obdržel kříž ruský.

V záznamech o těchto oceněních se však nezmiňuje romský (resp. cikánský) původ těchto vojáků. Vlastně ve všech spisech je jen několik zmínek, z nichž lze romský původ odvodit. Chceme-li se ujistit o romském původu těchto legionářů, většinou je třeba studovat také zápisy o jejich narození, popř. další archiválie. Pozoruhodnou skutečností je, že pokud je v legionářském spise „cikánský“ původ explicitně vyjádřen, jedná se obvykle o neutrální, či dokonce mírně pozitivní charakteristiku. Že si vojáci v legiích svých romských bratří považovali, je znát např. z legionářských karet. U Adolfa Ištvana je v kolonce „zvláštní schopnosti“ uvedeno, že umí „jezdit na koni“, a u Štěpána Holomka, že umí „trochu německy a dobře cigánsky“(!).

Ještě výmluvněji jsou oceněny statečnost, rozhodnost a věrnost romských vojáků, jak píše legionářští bratři z Uherského Ostrohu (v dopise, jenž jsem zmínila již v minulém čísle). Dopis byl napsán po úmrtí legionáře Josefa Holomka v roce 1936 a do Prahy byl odeslán jako zpráva do legionářského týdeníku. V periodiku Československý legionář, který vycházel 3x měsíčně, byla pravidelná rubrika nazvaná „Naše rovy“. V té byly otiskovány zprávy o úmrtí legionářů, na něž rodinní příslušníci či legionářské jednoty upozorňovali. Jak jsem již v minulém čísle uvedla, pohřeb nemajetného Josefa Holomka, jenž zemřel na rakovinu, vypravili místní legionáři. O průběhu pohřbu napsali zprávu právě do rubriky „Naše rovy“. Jejich zpráva vyšla, ovšem velmi zkrácená a upravená – vypuštěn je mj. důraz na bratrskou soudružnost legionářů. Pro nás je zajímavou skutečností, že pisatel (bratr Habaň) dvakrát zmínil „cikánský“ původ Josefa Holomka, který se v jeho dopise pojí na jedné straně s chudobou a nízkým vzděláním, na druhé straně však současně s chápáním dějinných souvislostí. V dopise tím autor kritizuje ty, kteří do legií nevstoupili, dokonce ostatní bratry od vstupu do legií odrazovali, ale dnes se mají lépe než ti, kteří svobodu vybojovali. Uvážíme-li, že dopis byl psán v době hospodářské krize a byl zaslán na ministerstvo národní obrany, lze jej vnímat jako kritiku zaslouhou zdola. Není divu, že z něj byly tyto pasáže vypuštěny, a to včetně zmínek o „cikánském“ původu legionáře Josefa Holomka, jak dokazuje v dobovém tisku publikované přeformované znění Kanceláře čs. legií při MNO

(KLEG). Pro srovnání si pečlivě projdeme znění původního textu – konečně otištěného bez cenzury:

„Z Uh. Ostrohu

Dne 25. srpna t. r. [1936] zemřel po krátké nemoci br. Josef Holomek, střelec italské legie v Ostrožském Předměstí, ve stáří 60 let. Narodil se 4. XII. 1876 v Hluku okr. Uherské Hradiště a příslušný byl do Ostr. Předměstí u Uh. Ostrohu. Do československé armády v Itálii přihlásil se na začátku roku 1918 a sloužil u 32. pěšího pluku.

Pohřeb jeho konal se dne 27. srpna t. r. za velké účasti legionářů z celého okolí a místního občanstva. Zemřel úplně nemajetný a proto pohřeb vypravila mu na svůj náklad jednota Č.O.L. v Uh. Ostrohu. Velitelství 27. pěš. pluku v Uh. Hradišti vyslalo k pohřbu čestnou četou. Hudbou posloužit nemohlo, ježto byla jinak zaprázdňena. Účinkovala hudba civilní. U hrobu rozloučil se se zesnulým jménem legionářů a za kamarády od 32. pluku br. Habaň.

Č.O.L. jednota v Uh. Ostrohu děkuje touto cestou velitelství 27. p.pl. v Uh. Hradišti za vyslání čestné čety. Místní občanstvo bylo překvapeno vypravěním tohoto pohřbu s voj. doprovodem a velkou účastí legionářů, kterých se sešlo na 40 v krojích a 20 v občanském oděvu. Domnívalo se před tím, že když jest bratr Holomek cikánského původu, úplně nemajetný a není nikde organizován, nebude žádného, kdo by se o jeho

slušný pohřeb postaral. Po pohřbu s uspokojením konstatovalo, že legionářské bratrství jest opravdové a nezná rozdílů mezi zámožným a úplně nemajetným legionářem.

Pro nás však je zajímavější to, že br. Holomek jako cikán!, bez jakéhokoliv vzdělání pochopil za hranicema vážnost doby pro národ československý a přihlásil se dobrovolně do československé armády, zatímco jiní vzdělanější nepochopili ani tolik a do československé armády nevstoupili, odsuzující naši odbojovou akci v Itálii jako čin nepředložený. Věřili pevně ve vítězství Rakouska, nazývali nás velezdrádcí a slibovali nám šibenici. Dnes dělají vlastence, ovšem, pokud se jim při tom v naší republice daří daleko lepší jako našim bratřím, kteří se vrátili s podlomeným zdravím, žijí v nouzi a umírají předčasně. Bratru Holomkovi, budiž věčná paměť.“

Na stránkách Romano vodi se hodí dodat: Čest památce a „loki phuvori“ všem romským – známým i dosud neznámým – legionářům!

Autorka bude vděčná za podněty vedoucí k dalším legionářům, popř. za dobové fotografie, které se snad v některých rodinách mohly zachovat. Máte-li nějaké informace či památky, prosím, kontaktujte mne. Předem děkuji, (lada.vikova@upce.cz).

ŠVÉDI Z OSADY

Katarína Kiššová / Foto: archiv Kataríny Farkašové

| Před dvaceti lety si je adoptovaly švédské páry, teď se vrátili do osad, kde se narodili.

Alexanderovi Armbäckovi je 28 let, má švédské jméno, vysokou školu, práci, vlastní byt a manželku. Díky jeho tmavší pleti a černým kudrnatým vlasům ho lidé tipují na Itala nebo Španěla. Ve skutečnosti se narodil v romské osadě na východě Slovenska. Když mu bylo jeden a půl roku, adoptoval si ho švédský pár.

Alexander a další dva adoptovaní chlapci ze Slovenska, Christofer a Erik, se rozhodli zjistit, jak vypadají a žijí jejich biologické rodiny. Katarína Farkašová jim je našla a připravila cestu, na které je doprovázela – i s filmovým štábem. A tak přišli na místo, kde se narodili a kde by vyrůstali, kdyby nebylo všechno jinak. A viděli i to, jak by jejich život dopadl, kdyby v osadě zůstali.

„CIGÁNY STEJNĚ NIKDO NECHTĚL“

Celý příběh začíná v 90. letech minulého století v malé dědině Mlynky v okrese Spišská Nová Ves, konkrétně v dětském domově Mlynky – Biele vody. Ředitelka domova, dětská lékařka Terézie Leksová, se už nechtěla dívat, jak neustále v dětském domově přibývají opuštěné nebo zanedbané romské děti. Zájem o jejich adopci byl však na Slovensku malý. Tak je tomu dodnes, průzkum pro občanské sdružení Návrat dokázal, že ještě méně lidí než před dvaceti lety by bylo ochotné adoptovat romské dítě – z lidí, kteří o adopci uvažovali, by romské dítě přijala jen necelá čtvrtina. Mezinárodní adopce byly v 90. letech na Slovensku na začátku, ale zakázané nebyly. Terézie Leksová věděla, že to bude zřejmě jediná možnost, jak těmto dětem najít rodinu. Na otázku, proč přišli na východní Slovensko právě Švédi, neexistuje jednoznačná odpověď. Podle Leksové to byla jednoduše náhoda. Stejně tak se o naše děti zajímali i lidé z jiných koutů světa, například z Jižní Ameriky.

Armbäckovi byli mezi rodinami, které doktorka Leksová pozvala do dětského domova. Několik dní tam zůstali ubytováni. Tak objevili tehdy jeden a půl letého Alexandra. „Když jsem viděla Alexandra, řekla jsem: Aha, náš syn,“ vypráví Alexandrova adoptivní máma Christi-

Alex a Christína.

ne v dokumentu Švédi z osady filmárky Kataríny Farkašové. „V rohu byl jeden malý chlapeček. Díval se těma velkýma očima. A jen co se k němu někdo přiblížil, začal plakat. Jakoby říkal: Nedotýkej se mě, neber mě, neublížuj mi. A my jsme si přikývli: To je on. Sedli jsme si asi metr od něho. Nebyl zvyklý na muže, považoval je za nebezpečné. Postupně se po čtyřech pustil ke Christine a sedl si na její kolena a už se odtamtud nepohnul,“ vzpomíná adoptivní otec.

“Film Švédi z osady ukazuje, jak adopce dokáže zachránit dítě před chudobou. Zároveň říká, proč je důležité poznat svoje kořeny.”

Když se Leksová s adoptovanými chlapci po letech potkala, byla šťastná, že její práce měla smysl. „Děti z ústavů se dají zachránit. Tady je důkaz. A Cigány stejně nikdo nechťel.“ V té době z ústavu nakonec odešlo sedmnáct dětí. I díky aktivitám doktorky Leksové se nakonec na Slovensku upravila pravidla mezinárodních adopcí a dnes jsou běžné. Farkašová vypráví, jak se mění přístup rodin k jejich adoptovaným dětem. Kdysi se adopce tajila a dětem nejenže změnily jméno, ale přestěhovaly se na místo, kde je nikdo neznal. Na Západě naopak dětem vyprávějí pohádku na dobrou noc

o tom, jak museli prochodit půl světa, aby je našli. Takový přístup je běžnější i u nás. „I v mém okolí znám několik lidí, kteří si adoptovali romské dítě, těší se z něho a jsou na něj hrdí. Víím, že z něho vychovají dobrého člověka,“ říká Farkašová.

JE DŮLEŽITĚJŠÍ VÝCHOVA ČI GENETIKA?

Zájemci o adopci dítěte na Slovensku většinou romské děti odmítají – roli hrají předsudky a obavy, že děti zdědí chování svých biologických rodičů. Nebáli se toho i švédští rodiče? Farkašová říká, že to byla jedna z prvních otázek, které položila jednomu švédskému páru ještě v Bratislavě, který u ní přebýval. „Zeptala jsem se jich, zda něco vědí o biologických rodičích. Ukázali mi nějaký papír, který jim dali při adopci. Byl ve slovenštině. Psalo se tam, v jakých špatných podmínkách se dítě narodilo, jaké nemoci překonalo a jeho rodiče ho nedali léčit, i to, že dosáhli velmi nízkého vzdělání. Přečetla jsem jim to se staženým hrdlem. Byli v šoku. Ale z úplně jiného důvodu, než bychom čekali. Řekli, že to dítě mělo být už dávno adoptované. Z čím horšího prostředí pochází, tím dříve je potřeba mu pomoci,“ popisuje Farkašová svůj rozhovor.

Sama pátrala po tom, zda je pro to, co člověk má či nemá ve svých rukách, určující genetika, nebo prostředí a výchova. „Jednoznačnou odpověď jsem nedostala. Ale víím, že milující

rodina, okolí a výchova, dokáží dítě přenést přes leccos špatného.“

POTŘEBOVAL VĚDĚT, PROČ SE HO VZDALI

Proč se vlastně Alexandr na Slovensko vracel? Když mu bylo patnáct, začal se hlouběji zamýšlet nad svým životem a adopcí. Kdo jsem? Kam patřím? Jaké jsou moje kořeny? Jaká je moje biologická rodina? Kde jsou, jak vypadají? Chtěl mě potkat? Cítil, že potřebuje odpovědi. V opačném případě by ho otázky pronásledovaly do konce života. „Chtěl jsem hlavně vědět, proč já. Proč mě nechťeli? Proč se mě zřekli? Na střední škole jsem se cítil opuštěný, a tak mě to táhlo k takovým otázkám.“

Jako první z chlapců navštívil svoji biologickou rodinu. Potom zvažoval, co poví Christoferovi a Erikovi a dalším chlapcům, kteří se na návštěvy svých biologických rodičů do osad teprve chystali. „Řeknu jim, že to musejí také udělat. Nedokážu vysvětlit proč, ale musí.“

Z OSADY PŘEKVAPENÝ NEBYL, ČEKAL HORŠÍ

Jak vypadá návrat do osady ve filmu: Alexander sedí v autě, nedaleko se tyčí Krásná Hôrka a pod ní mnoho domů a chatrčí. Míjejí jednu za druhou. Alexander je nervózní. Nedokáže si dát ani kousek čokolády. Za chvíli se totiž potká s biologickou rodinou. Zaparkují na kraji vesničky Krásnohorské Podhradie a Alexander vidí, jak před starými domy postávají početné skupinky mladých a starých a sledují, kdo přišel.

Ženě ve středním věku představí Alexandra – jejího syna. Ta ho bez ostychu objímá a neustále hladí po tváři. „Můj

Janík. Nemyslela jsem si, že na mě bude myslet.“ Na Alexandrovi je spíše vidět zmatení a nervozita. Sám přiznává: „Je to šok. Nevím, co mám cítit.“

Alexandra životní podmínky jeho rodiny nepřekvapily. Když se začal hlouběji zajímat o svůj původ, snažil se zjistit co nejvíce informací o Romech na Slovensku. Hodně toho načetl a nasle- doval. Krásnohorské Podhradie nebylo z hlediska chudoby to nejhorší, na co by mohl na Slovensku narazit. Situace ho spíše zlobila. Ve své diplomové práci na univerzitě v Budapešti proto porovnával integraci Romů na Slovensku a ve Švédsku. Alespoň svým výzkumem chtěl přispět k řešení problému. Návštěva jeho romské rodiny pro něho byla důležitá ještě kvůli jedné věci. Chtěl jim říct, aby neměli výčitky za to, že se ho vzdali. Ve skutečnosti jim byl vděčný.

„Kdybych nebyl adoptovaný, nejspíš bych měl stejný život jako mých sedmnáct sourozenců. To znamená: žádné vzdělání, žádná práce, žádné peníze, nedostatek vody a elektřiny, mnoho dětí, být diskriminovaný majoritou a nikdy se nedostat mimo slovenské hranice. Zní to přehnaně, ale upřímně, je to pravda. I když si to mnoho lidí na Slovensku nechce přiznat. Takový by byl můj život.“

Alexander se k rodině později vrátil ještě dvakrát. Začal se i učit slovensky, aby si s nimi mohl lépe povídat a hlouběji je poznat. Kromě psychologie a managementu vystudoval obor etnických a menšinových studií na univerzitě v Budapešti. Semestr studoval i v Bratislavě na Univerzitě Komenského. Právě tam potkal Sáru, svoji budoucí ženu. Ve Švédsku pracoval v uprchlickém táboře a pomáhal opuštěným dětem, které

se do tábora dostaly bez doprovodu rodičů. Později odecestoval do Nepálu, kde pomáhal lidem jako dobrovolník. „Zkušenosti s mojí biologickou rodinou, uprchlíky i z Nepálu mě velmi ovlivnily. Viděl jsem, jak vypadá skutečná chudoba,“ říká Alexander.

DĚTSTVÍ BEZ HRAČKY

Když se Katarína Farkašová zeptáte, proč natočila film o adoptovaných chlapcích, nemá na to jednoduchou odpověď, spíše se dá říci, že během práce na filmu se vynořovaly další otázky. Jedním z pohledů na osudy chlapců je i úvaha o rodině a rodičovství. „V mojí rodině byla tradice vážit si dítěte a naplno se mu věnovat. Já sama dodnes žiju ze vzpomínek na překrásné dětství. Bralo se to tak už od dětství mojí babičky. Rodičovství se u nás považuje za něco, co dává životu smysl,“ říká Farkašová.

Když Alexandrově biologické matce pustila video, na kterém si švédští rodiče v kruhu hrají s dětmi a zpívají si, byla překvapená. Nevěděla, že to je běžné. Někteří lidé z osad přiznali, že nikdy neměli doma žádnou hračku ani kočárek. „Myslím, že každý člověk dělá to nejlepší, co umí. Při výchově dětí, bohužel, většinou všichni podvědomě jen napodobujeme své rodiče. Měli bychom se věnovat romským rodičům a učit je, jak se starat o děti. Jde nejen o to, jak přebalit dítě, ale i o to, jak si s ním hrát a věnovat se mu. Mimořádně dobře to dělají učitelky Erika Polgárióvá a Eleonóra Liptáková z organizace Detstvo deťom v Dobšíně,“ dodává Farkašová.

Článek původně vyšel v Denníku N.

Christofer, Erik a Alexander.

V PRAZE VYSTOUPÍ TOMÁŠ KAČO

Klavírista a skladatel Tomáš Kačo, který letos v únoru vyprodal newyorskou Carnegie Hall, se 12. listopadu po třech letech představí v Praze.

Foto: Zdenka Hanáková

Hudebník, pocházející jako čtvrtý z dvanácti sourozenců ze skromných poměrů, otevře v pražském Anežském klášteře (Klášter svatě Anežky České, U Milosrdných 17) od 19:30 hodin nový klavírní cyklus nazvaný Hybatelé rezonance. Zároveň pokřtí své debutové album My Home, na kterém se jako hosté objeví mimo jiné Ondřej Gregor Brzobohatý, Kühnův dětský sbor a Grammy oceněný basista John Patitucci.

„V mé kariéře učitele s více než dvaceti tisíci studenty z 94 zemí patří Tomáš jasně do top 10,“ řekl o Kačovi profesor Pratt Bennet ze slavné školy Berklee College of Music v Bostonu, kam mladý muzikant před čtyřmi roky úspěšně složil přijímací zkoušky. Přesto se zpočátku zdálo, že na studium v Bostonu šanci nemá – chyběl mu řádově milion korun na školné. Nakonec mu peníze poslali sponzoři – firmy i drobní jednotliví dárci.

VÝSTAVA 100 LET: ROMOVÉ V ČESKOSLOVENSKU

Události od roku 1918 od vzniku republiky do současnosti přibližuje výstava 100 let: Romové v Československu, která je k vidění do 10. listopadu v sále architektů Staroměstské radnice v Praze. Pořádá ji spolek Muzeum romského národního obrození s pražskou Střední odbornou školou managementu a práva.

Výstava zahrnuje dobové fotografie, dokumenty, videa, hudební nahrávky i obrazy. Expozice se dělí do pěti částí. První mapuje život Romů za první republiky. Další díl zachycuje válečná léta a romský holokaust, který přežilo jen několik stovek českých Romů. Třetí část přibližuje socialistický režim a jeho sociální experimenty, jako bylo přesídlování Romů. Čtvrtý oddíl, který je nejrozsáhlejší, zaznamenává dobu po roce 1989. Jedna ze sekcí patří také romistce Mileně Hübschmannové. Pátý úsek výstavy pak připomíná oběti rasových útoků a poukazuje na vzestup extremismu.

Výstava je putovní. Z Prahy se pak přesune do dalších českých měst a na Slovensko.

PIPPI DLOUHÁ PUNČOCHA ZAŽIJE NOVÁ DOBRODRUŽSTVÍ COBY ROMSKÁ HOLČIČKA

Znamé příběhy Pippi Dlouhé punčochy švédské autorky Astrid Lindgrenové znovu ožijí – Pippi prožije nová dobrodružství, ale ve zcela jiném prostředí. Stane se z ní romská holčička, která se přistěhuje do stockholmské čtvrti Rinkeby, která je v poslední době známá zejména kvůli vysokému počtu nové příchozích imigrantů.

Foto: archiv Gunilly Lundgren

Nápad vznikl během literárního workshopu pro romské děti právě ze čtvrti Rinkeby. Přišla s ním jedna z účastnic, dvanáctiletá Felicia Di Francesco. Spolu s dětmi píše příběh Pippi z Rinkeby i známá švédská spisovatelka a organizátorka workshopu, Gunilla Lundgren. Nová dobrodružství budou vysílána v pěti dílech od 29. října do 2. listopadu švédským veřejno-právním rozhlasem Sveriges Radio a vyjdou také knižně, mimo jiné i v romštině.

Gunilla Lundgren je švédská spisovatelka a lidskoprávní aktivista. Je autorkou více než třiceti knih pro děti, z nichž část vyšla ve dvojazyčném vydání pro děti z druhé generace přistěhovaleckých rodin. Svou první knihu Maritza a Gypsy Girl (Maritza, cikánské děvče) napsala v roce 1972 spolu se třemi dospívajícími romskými dívkami. Koncept spoluautorství si oblíbila a napsala ve spolupráci s romskými přáteli celou řadu dalších knih. Mimo jiné např. životopisnou knihu From Coppersmith to Nurse: Aljosha the Son of a Gypsy Chief (Z méditepce zdravotníkem: Aljoša, syn cikánského krále), nebo knihu Sofia Z-4515, ve které zpracovala se Sofií Taikon její životní příběh přeživší koncentračního tábora v Osvětimi.

SKLAMANIE
VYPRÁVÍ JOSEF DEMETER ALIAS KAJKOŠ
Renáta Kováčová, Kajkoš / Foto: archiv Josefa Demetera

V seriálu Romaňi gili (Romská píseň) se věnujeme historii a současnosti některých dobře, ale i méně známých (nejen) romských písní a písňových textů. Pozvání do letos již osmého dílu přijal **Josef Demeter** známý spíše pod přezdívkou Kajkoš, který si vybral píseň Sklamanie.

SKLAMANIE

Tuto píseň jsem si vybral, protože láska je v životě nesmírně důležitá, a to i ta neopětovaná. Člověk díky ní roste a stává se zkušenějším a především silnějším. Chlapec v písni své milé vyčítá, že mu celou dobu lhala a lásku k němu jen předstírala, a prosí ji o poslední rozloučení polibkem. Je velice zklamán, dívku miluje a nechce to pochopit. Říká se, že čas všechno zahojí a časem se zahojí i chlapcovo srdce... Takhle to v životě chodí.

V mém repertoáru najdete většinou veselé písně, čardáše, které jsou rytmické a na zábavách na ně lidé tancují a opravdu se skvěle baví. Pokud jsem ale měl vybrat jednu, která je pro mě něčím výjimečná, tak je to právě tato, protože je z ní cítit ta bolest a to srdce, které my Romové máme. Když se bavíme, tak pořádně, když pijeme, tak pořádně, a když milujeme, tak také celým srdcem, jinak to neumíme. Tato píseň je zároveň věnována všem láskou zklamaným.

SKLAMANIE

Prečo si to hrala

a všetko bol len klam,

lásku predstierala

a vždy ma klamala.

Ja musím žiť už bez teba,

život si mi zarmútila,

smútok v srdci mám,

ťažko to prežívam.

Keď už odchádzaš,

aspoň mi zbohom daj,

keď už odchádzaš,

aspoň ma pobožkaj.

Podaj mi rúčku maličkú,

sadni si ku mne na lavičku,

nech ťa pobožkám,

až pak mi zbohom daj.

O ROMECH A O GÁDŽÍCH: VĚŘÍME V BOHA!

PAL O ROMA THE PAL O GADŽE: PAŤAS LE DEVLESKE!

Jan Ort / Foto: Petr Zewlakk Vrabec

Lidé v Dědině věří v Boha a ve své většině se rovněž hlásí k řeckokatolické církvi, jejíž starý dřevěný kostel vesnici vévodí.

Zdáleka ne všichni obyvatelé vesnice však kostel pravidelně navštěvují, a to se netýká jen místních Romů, ale i mnohých neromských vesničanů. Pravidelné mše jsou tak navštěvovány užší skupinou spíše starších obyvatel vesnice, mezi něž do svého nedávného úmrtí patřilo i několik romských žen. Zato slavení křesťanských svátků se týká všech obyvatel vesnice – slaví je Romové i jejich neromští sousedé, a to povětšinou obdobným způsobem. Přesto je takové slavení spojováno především s normami gádžovského způsobu života. „Děláme to tak, jako to dělají gádžové,“ vysvětlují romští vesničané průběh slavení svátků. A když jedna z romských rodin plnila různými potravinami velikonoční kobřík (košík), aby ho pak na Bílou sobotu nechala stejně jako ostatní rodiny posvětit, Peťo, táta od rodiny, doplnil: „Děláme to kvůli dětem. A taky kvůli gádžům – to oni by pak řekli: „Jaj, on nebyl, on si to nemůže dovolit...““ Podobně se někteří Romové vyhýbali kostelu, protože se báli, že se

v něm nebudou umět „správně“ chovat a gádžové je potom pomluví. Neromové, na druhé straně, se chovali, jako by měli privilegiovaný přístup k slavení svátků a přednostní právo na služby ze strany místního řecko-katolického kněze. Ten se netajil svým vřelým vztahem k Romům, přijímal pozvání na hostiny po křtinách, a co Romové oceňovali zejména, znal všechna jejich jména i přezdívky. Obdiv ze strany romských vesničanů však místy doprovázelo rozladění vesničanů neromských, kteří mu tak připomínali, že by tu měl být především pro ně samotné.

Takové vnímání pak nakonec dílčím způsobem stvrzovali i samotní Romové – když se kněz po patnácti letech služby loučil s Dědinou, aby odešel sloužit na jinou východoslovenskou vesnici, uspořádal v místním kulturním domě rozlučku doplněnou o bohaté občerstvení. Pozval všechny vesničany, Romové se nicméně dlouhou dobu zdráhali přijít – měli pocit, že tahle událost je jenom pro gádže, navíc se podle svých slov chtěli předem vyhnout stvrzení předsudku o „vypočítavých Cikánech, kteří se přišli jen zadarmo najíst.“ Samotný kněz, kterému se nakonec podařilo

přemluvit Romy k účasti, pak nakonec připomenul vydělení obou skupin, když se na památnou fotografii nechal vyfotit nejdříve s neromskými vesničany a potom zvlášť s Romy. Obdobné vydělení pak připomíná místní hřbitov, na kterém jsou jednoznačně odděleny romské a neromské hroby. Sdílená představa o tom, že neromští vesničané jsou strážci norem veřejných projevů křesťanské víry, přetrvává, a to navzdory tomu, že praktiky, které „podrývají křesťanskou víru“ (minimálně podle rezignovaného povzdechnutí zmiňovaného kněze), jsou opět rovnoměrně sdíleny všemi obyvateli Dědiny bez rozdílu. Magické pojetí křtu, který má chránit před zlými silami, různé způsoby počarování a magického léčení nejsou navzdory častým obecným představám projevy specificky romského lidového náboženství, ale do velké míry sdíleným duchovním světem (nejen) východoslovenského venkova.

Rozdíl v pojetí víry a přístupu k jejím veřejným projevům jsou tak daleko spíše výsledkem každodenních interakcí jeho obyvatel než historicky podmíněnými a pevně danými odlišnostmi.

•

ZAJÍMÁ VÁS HISTORIE, MÁTE RÁDI PŘÍBĚHY?

POSLECHNĚTE SI VYPRÁVĚNÍ PAMĚTNÍKŮ

WWW.PAMETROMU.CZ

Unikátní sbírka rozhovorů přibližuje méně známou stránku historie naší společnosti, historii Romů.

Projekt Paměť Romů realizuje ROMEA, o. p. s. za finanční podpory Bader Philanthropies, Inc.

